

Pre-existence vědění v žákovi podle Tomáše Akvinského¹

Autor: Tomáš Adamovič

Abstract

Pre-existence of knowledge in a pupil according to Thomas Aquinas. – This contribution aims at the question on the origin of knowledge, as discussed by Thomas Aquinas in the eleventh question of *Quaestiones disputatae de veritate* “On The Teacher”. Here, Thomas Aquinas defends the possibility that a man can teach another man but, to support his argumentation, he has to reveal what is the origin of knowledge in a man. As concerns knowledge, Thomas Aquinas thus states that it pre-exists in a man. What does he mean by this? This contribution strives to provide a certain answer to this question as an interpretation. Knowledge does not pre-exist in a pupil in terms of its actual presence, as believed by Plato, and is neither inserted in a pupil from outside, as believed by Avicenna. In fact, it pre-exists in a pupil in the form of a germ of its kind. This “germ” seems to be represented by the first rational principles. These become acquired by reason as soon as it begins to recognize, and bear “concealed” all other knowledge.

Keywords: Thomas Aquinas, teacher, first principles, cognition, knowledge

Klíčová slova: Tomáš Akvinský, učitel, první principy, poznání, vědění

Úvod do problematiky

Pokud bychom měli odpovědět na prostou otázku, co očekáváme, že učitel „předá“ svému žákovi vyučováním, jistě bychom nevynechali, že mu má předat nějaké vědění. To mnohdy také považujeme za kritérium dobrého učitele – dobrý učitel je takový učitel, který toho „hodně naučí“, rozumějme, že žák nejdříve vědění nemá a po působení takového učitele ono vědění má. Oproti tomu učiteli, který nás „nic nenaučí“, se snažíme, jak to jen jde, jako žáci vyhnout. Toto se může zdát ve všedním životě jako samozřejmé, avšak ne už takové ve světle filosofické reflexe.

Při bližším ohledávání totiž zjišťujeme, že není zdaleka tak snadné říci, že by učitel předával žákovi nějaké vědění. V dějinách filosofie nacházíme řadu myslitelů, kteří by dokonce řekli, že nějaký lidský učitel být vůbec nemůže. Sv. Tomáš Akvinský, jehož smýšlení o této věci je předmětem našeho příspěvku, se takovou nebo velmi podobnou pozicí na různých místech explicitně zabývá – a to v reakci na Platóna, Augustina, Avicennu a Averroa. Zejména sv. Augustin představuje pro Tomáše významného křesťanského myslitele, jehož závěru, že pravým učitelem je pouze Bůh,² se Tomáš nemůže vyhnout, když sám hájí, že i člověk může být po právu nazýván učitelem.

¹ Vznik článku byl podpořen Grantovou agenturou Jihočeské univerzity, projekt č. GAJU 138/2019/H „Humanitně vědní přístupy v transdisciplinární struktuře současné vědy“.

² AUGUSTINUS. *O učitelích*, odst. 38 (v českém překladu s. 121).

Možnost někoho naučit nějaké vědění se však dotýká ještě hlubší otázky, totiž otázky o původu vědění vůbec. Touto otázkou, otázkou o původu našeho poznání či vůbec otázkou o možnosti poznávat, se, jak je patrné z dějin filosofie, zabývají myslitelé takřka od počátku filosofického tázání. Jen obtížně si lze představit řešení otázky o možnosti působit v jiném vědění, tedy o učení, bez odpovědi na otázku o původu vědění. Při zkoumání této otázky se ptáme, jak naše poznání vzniká, na čem je založeno a čím je podmíněno. Základní odpovědi na tuto otázku jsou (zhruba řečeno) dvě.

První skupina myslitelů hájí představu, že poznání je člověku nějakým způsobem již dáno (jako vrozené, a priori). Tomáš se s tímto pojetím setkává zejména u platoniků, kteří měli za to, že se člověk již rodí s veškerým věděním. Jiným známým příkladem je René Descartes, který dochází k závěru, že v lidské mysli jsou jakési vrozené ideje. Druhá skupina (včetně Tomáše) naopak hájí stanovisko, že poznání člověk teprve získává (ze zkušenosti, a posteriori). Scholastickým vzorem je v tomto Aristotelés, podle kterého se člověk rodí jako „tabula rasa“, nepopsaná deska – tj. bez jakéhokoliv poznání. Tuto myšlenku přebírají i mnozí novověcí filosofové, zejména John Locke.

Nás bude v tomto příspěvku zajímat, jaký postoj zaujme k dané problematice významný středověký myslitel Tomáš Akvinský. Ten se problematice osvojování vědění za pomoci učitele věnuje nejobsáhleji ve svých *Quaestiones disputatae de veritate*, v otázce XI, nadepsané *De magistro* (O učiteli), což bude i hlavní předmětný text našeho příspěvku. Zde hájí, že i lidský učitel může působit v žáku vědění, a zároveň říká, že vědění v žákovi „pre-existuje“.³ Co tím zde však míní? Jistou interpretaci, opírající se právě o řešení problému původu vědění, se pokusíme nabídnout.

Vraťme se však ještě pro přehlednost ke zmíněné jedenácté otázce. Otázka obsahuje čtyři články, z nichž pozornost badatelů⁴ nejvíce upoutává první, totiž zdali „může člověk učit a být nazýván učitelem, nebo jedině Bůh“.⁵ V celé otázce Tomáš vysvětluje svou pozici ohledně toho, jak člověk získává vědění,⁶ jak přesněji v tom může být nápomocný lidský učitel, ale zároveň čím je dáno, že člověk může i sám nabývat vědění, a jaká je v celé problematice úloha Boží.

Za klíčové pro obsáhnutí Tomášova vysvětlení se nám ale jeví proniknutí do zmíněné problematiky, totiž jaký je vůbec v člověku původ vědění. S. Sousedík se ve svém příspěvku tímto námětem stručně zabývá, avšak máme za to, že je přínosné problematiku dále prohloubit. Jak jsme uvedli, Tomáš v předmětném textu říká, že vědění v žákovi „pre-

---

³ QDV 11, 1 co.: „Scientia ergo praeexistit in addiscente...“ (Latinské texty Tomáš Akvinského přebíráme z portálu Corpus Thomisticum; <http://www.corpusthomicum.org>. Současně pracujeme s dostupnými českými překlady.)

⁴ Nakolik je nám známo, tematikou se v českém prostředí zabývá S. Sousedík: *Komenského zásada přirozenosti výchovy a její aristotelsko-tomistický původ*. Dále K. Šolcová: *Aristotelská východiska Komenského spisu Didactica magna*, s. 53–57.

⁵ Při psaní tohoto článku používáme pracovní překlad předmětného textu Tomáše Akvinského, který pořídil PhDr. Karel Šprunk. Překlad je připravován k publikaci.

⁶ Samotný pojem vědění zde vědomě neproblematizujeme. Stručně vyjádřeno se v Tomášově pojetí jedná o habitus zvláštního rozumového poznání, kterým člověk dochází k poznání nutného na základě důkazu (z příčin). Srv. in *Post. anal.* I, 1. 4; In Boeth. *De trin.* 5, 1. Dále Svoboda: *Metafyzické myšlení Tomáše Akvinského*, kap. 1 „Tomášovo pojetí metafyziky“; Machula (ed.): *Boží Trojice, víra, rozum a věda*, kap. 5 „Teorie vědy“.

existuje“. Zároveň se ovšem vymezuje proti Platónovu pojetí, který předpokládá, že v člověku již veškeré vědění je, a přebírá východisko Aristotela, podle kterého se člověk rodí jako „nepopsaná deska“⁷ a tedy v potenci k veškerému poznání. Zdá se tedy, že podle Tomáše vědění v člověku od narození není jinak než v potenci, ale přesto lze před osvojením vědění říkat, že vědění v žákovi pre-existuje – ovšem jinak než v platónském slova smyslu. Jak je to ale možné?

V tomto příspěvku se tak pokoušíme navrhnout interpretaci, co Tomáš patrně míní právě tím, když v předmětném textu říká, že ono vědění v žáku pre-existuje. Nejprve ukážeme, jaká jsou Tomášem odmítnutá stanoviska, a co tak užití tohoto obratu neznamená. Dále v souladu s textem Tomáše rozlišíme dva druhy potence a vysvětlíme, jak lze chápat to, že lze princip vědění připodobnit k jakémusi zárodku. Nakonec se pokusíme ukázat, že těmito zárodky jsou první rozumové pojmy, a těm se v tomto ohledu budeme věnovat. Oproti tomu není naší ambicí se zde podrobněji zabývat Tomášovou diskusí ohledně možnosti, zda může člověk někoho učit.

Žák osvojované vědění již má (Platón), či mu je vkládáno zvenčí (Avicenna)

První krajní pozice, kterou se Tomáš zabývá, je mínění Platónovo. Podle Platóna totiž člověk, resp. Platónem pojímaná lidská duše, již předtím, než dochází k tomu, co bychom nazvali učením, veškeré vědění má. Jak je něco takového možné? Vždyť to odporuje naší běžné zkušenosti a jistě to muselo odporovat i zkušenosti Platónových současníků!

Podle známého Platónova učení se to má tak, že lidská duše je nesmrtelná, převtěluje se a díky tomu již nějakým způsobem má poznání všech věcí (Platón hovoří o tom, že již vše, co je, viděla).⁸ Ovšem díky narození, díky spojení s tělem,⁹ dochází k zapomenutí těchto věcí, a to může vyvolat dojem, že vědění v člověku nejdříve není. Je-li zde řeč o zapomenutí, nemíní se to ale tak, že duše o vědění přichází, jako by toto vědění zaniklo. Ve skutečnosti se to totiž i přes „zapomenutí“ prý má tak, že vědění v člověku již je – a toto vědění je aktuální, plné a rozvinuté. Vliv, který působí, že vědění nepoužíváme, má spíše charakter nějaké překážky, která brání již aktuálnímu vědění, aby se jako aktuální i skutečně projevovalo. Zapomenutí tak netkví v reálném zániku vědění v člověku, ale spíše v jeho jakémisi „překrytí“.

Podle Platóna je ale možno toto „překrytí“ (tyto překážky) odstranit. Metodou, jakou je to možno učinit, je podle něho tázání. Když se vhodně tázeme, je prý možno se na vědění rozpomenout (*anamnēsis*). Známý příklad, jak je to možno učinit, ukazuje Platón ve svém dialogu *Menón*, kde jinak nevzdělaného otroka přivede vhodnými dotazy k „rozpomenutí“ na pravidlo Pythagorovy věty.¹⁰

---

⁷ *STh* I, 79, 2 co.

⁸ *Menón*, 81 c. „Protože tedy je duše nesmrtelná a mnohokrát se narodila a viděla, co je zde i co je v Hádu, i všechny věci, není nic, co by nebyla poznala...“ Srv. dále *Faidón* 74 b–77 a.

⁹ Srv. *Ústava* 621 b. „...každý, kdo se napil, na všechno zapomínal.“ Tomáš Akvinský Platóna interpretuje v *STh* I 84, 3, co. „...propter hoc Plato posuit quod intellectus hominis naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus, sed per unionem corporis impeditur ne possit in actum exire.“

¹⁰ *Menón*, 82 b násl.

Tolik Platón. Takovéto pojetí původu vědění mimochodem Tomáš interpretuje tak, že nikdo nemůže v pravém slova smyslu učit jiného. Učení znamená pro Tomáše působit v jiném vědění,¹¹ avšak když je v žákovi již veškeré vědění aktuálně obsaženo, k učení již jednoduše nemůže dojít. Na druhou stranu je možno pomocí tohoto pojetí vcelku snadno vysvětlit, jak někdo může sám od sebe k vědění dospět – jednoduše stačí, když si pokládá vhodné otázky a na vědění si rozpomene.

Pro nás je důležité, že takovéto platónské vysvětlení původu vědění v člověku Tomáš odmítá.¹² To, že vědění v člověku podle Tomáše nějak pre-existuje, tak jednoduše neznamená, že by snad člověk již nějak vědění aktuálně měl, ale pouze by se to pro nějaké překážky neprojevovalo.

Vedle odmítnutí Platónova pojetí původu vědění přijímá Tomáš Aristotelovo východisko, že člověk se rodí jako nepopsaná deska. Má se tím na mysli, že je nejdříve vůči veškerému rozumovému poznání v potenci a nikoliv v aktu, jak si mysleli, podle Tomáše mylně, platonici.¹³ Aristotelovy myšlenky rozvíjel a k druhému krajnímu stanovisku, kterému se zde Tomáš věnuje, nás dovádí Avicenna.

Avicenna zastával názor, podle kterého člověk sám není schopen rozumového poznání, nýbrž je do něj nějakým způsobem vkládáno zvenčí. Jak toto vyjádření chápat? Avicenna v této otázce zastává teorii emanací.¹⁴ Podle něj Bůh tvoří první stupeň jakési nemateriální bytosti – „inteligence“. Takových stupňů těchto bytostí je prý deset, kdy vždy vyšší stupeň působí nižší. Tyto inteligence mají jednak řídit nebeské sféry (sféry planet, slunce a měsíce) a dále „přelévat“ rozumové poznatky z „první inteligence“ po poslední. A právě tato poslední má prý zásadní význam pro člověka. Jednak řídí sublunární sféru, dále ale umožňuje člověku rozumové poznání, a proto je nazývána „dárce formy“ (myslí se aktuální formy rozumu, kterou rozum přijímá, získává-li rozumové poznání). Zatímco člověk je s to pomocí smyslů vytvořit nějakou (smyslovou) představu, ale není schopen ji učinit předmětem rozumových poznávacích schopností, tato inteligence je s to „osvítit“ (*iluminace*) rozum a vtisknout do něj rozumový obraz toho, co je tak jinak pouze v představě.¹⁵

Podle této nauky tedy sice je lidský rozum na počátku nepopsanou deskou, ale sám člověk není s to na tuto desku působit. Formy rozumu, tj. rozumové poznatky, tak rozum získává od vnějšího činitele, od jakési „inteligence“ (tuto „inteligenci“ je možno vnímat jako anděla), bez jejíž pomoci by ale nic nezmoohl. Tedy původ vědění v člověku je vnější, lidský rozum je v potenci vůči vědění, které může aktualizovat pouze ona „inteligence“.

V porovnání s Platónovou naukou, který předpokládal, že člověk již veškeré vědění aktuálně má, je Avicennova nauka zásadně odlišná: člověk při narození podle něho žádné vědění aktuálně nemá, je vůči tomuto vědění pouze v potenci. Tuto potenci ale navíc nemůže

---

¹¹ QDV 11, 1 arg. 4. „...docere nihil aliud est quam scientiam in alio aliquo modo causare.“

¹² Otázku argumentace proti pojetí Platóna chceme v tuto chvíli ponechat stranou. Tomáš se námětu věnuje mj. v *STh* I, 84, 3.

¹³ Srv. ARISTOTELÉS. *O duši* III, 4; 430a a AKVINSKÝ, Tomáš. *De anima* III, 1. 9, n. 3 a 4.

¹⁴ Srv. DE LIBERA, Alain. *Středověká filosofie*, s. 126–128. Dále COPLESTON, Frederick. *Dějiny filosofie II.*, s. 256–258.

¹⁵ Srv. GILSON, Étienne. *History of christian philosophy in the middle ages*, s. 204n.

aktualizovat sám, nýbrž musí přistoupit nějaká od něho odlišná nemateriální bytost („intelligence“, anděl), rozum osvětlit a tak mu příslušnou formu „dát“.

Podobně jako Platónovu však Tomáš odmítá i nauku Avicennovu a hájí, že každý člověk je s to sám, tedy nezávisle na „inteligencích“, dosáhnout rozumového poznání.¹⁶ Jiným důsledkem této nauky, kterému se zde ale nechceme podrobněji věnovat, by bylo, že žádný člověk není schopen jiného člověka učit.

Vědění v potenci

Máme nyní jakousi představu o tom, co Tomáš nehájí a vůči čemu se vymezuje. Nehájí původ vědění v člověku aktuální od narození ani vložený zvenčí. Jaká je tedy jeho představa? Jak již bylo zmíněno, Tomáš má za to, že se každý sice rodí jako nepopsaná deska, tj. v naprosté potenci k rozumovému poznání, ale zároveň má takové poznávací schopnosti, aby vědění dosáhnout mohl. Těmito poznávacími schopnostmi jsou jednak smysly, které ve vztahu k rozumovému poznání vytváří „představu“, a rozum.¹⁷

Mohlo by se tak zdát, že je vše jasné – to, že vědění pre-existuje v člověku, podle Tomáše Akvinského znamená, že se člověk rodí s rozumem v potenci vůči veškerému poznání, ale sám disponuje takovými poznávacími schopnostmi, které jsou s to působit vědění. Původ vědění v člověku je tedy takový, že vědění je v potenci rozumových schopností a člověk je následně svou vlastní činností aktualizuje. Tato úvaha je sice ve své stručnosti správná, ale není ještě zcela výstižná! K jejímu hlubšímu pochopení nyní obrátíme naši pozornost ke dvěma bodům Tomášova textu.

První se týká dílčí analýzy pojmu potence.¹⁸ Tomáš zde upozorňuje, že je-li něco v něčem v potenci (jako je nějakým způsobem v potenci vědění v člověku), může mít toto „v potenci“ dva způsoby, jak může být aktualizováno. V jednom případě je výlučná možnost zásah nějakého vnějšího činitele. Nositel dané potence (subjekt) sám tehdy totiž nedisponuje dostatečným vnitřním principem, který by byl s to potenci aktualizovat, a proto se musí spolehnout na zásah něčeho od sebe odlišného, co má takovou schopnost dostatečnou. Příkladem nám může být třeba voda, kterou chceme za běžných podmínek přivést do varu. Zde je zřejmé, že voda sama o sobě svou potenci „být vroucí“ neaktualizuje, nýbrž bude zapotřebí nějakého zdroje tepla, který vodu k varu přivede. Taková potence se nazývá pasivní potence.

Tomáš ale má za to, že to není tak, že by vědění v žákovi pre-existovalo v pasivní potenci. I tak se ale krátce zastavme u této možnosti. Její přijetí by totiž vlastně znamenalo dát v jistém ohledu za pravdu Avicennovi. Ten hájí, že vědění je aktualizováno vnějším činitelem, přesněji v jeho případě „dárce formy“ (poslední „inteligencí“). S tím bychom ale

---

¹⁶ Tomáš kritizuje tuto myšlenku tzv. „jednoho činného rozumu“ na více místech, mj. *STh* I, 79, 5; *QD De anima* q. 4; *SCG* II, 78; *Comp. th.* I, 86.

¹⁷ Tomášovo pojetí kognitivních schopností přehledně zpracovává publikace D. Peroutky *Tomistická filosofická antropologie*.

¹⁸ *QDV* 11, 1 co.

museli odmítnout výše zmíněnou možnost, že je nějaký člověk s to sám i bez vnější pomoci nabyt vědění, což však Tomáš pokládá za něco zjevně uskutečňovaného.¹⁹

V druhém případě může být to, co je v potenci, aktualizováno samotným vnitřním principem. Tuto potenci Tomáš v předmětném textu nazývá aktivní potence úplná (*potentia activa completa*). Jako příklad nám Tomáš dává zdraví v nemocném. Toto zdraví je v nemocném prý právě na způsob aktivní potence úplné. A je to jakýsi vnitřní princip (Tomáš jej zde označuje jako přirozenost), který je s to zdraví aktualizovat a tím svého nositele uzdravit. A právě tímto způsobem potence podle Tomáše vědění v člověku pre-existuje.²⁰ Zdá se tedy, že rozumové poznání, kterým vědění je, je vůči vědění v potenci, avšak v takové potenci, kdy je rozum sám s to tuto potenci za jistých podmínek aktualizovat.

Vědění v zárodku

Víme tedy zatím to, že Tomáš předpokládá pre-existenci vědění v člověku na způsob tzv. potence aktivní úplné, kdy je vnitřní princip sám s to toto vědění aktualizovat. Tedy i žák sám může nabyt vědění. Zde však přijde oprávněná otázka. Kde se totiž ona rozumová potence, kterou je možno vyvést do aktu, vzala? Je-li v člověku nějakým přirozeným způsobem od narození, není zde nápadná podoba s dříve odmítnutým platónským pojetím? A jestli ne, nebyla člověku vložena, podobně jak to tvrdilo odmítané stanovisko Avicennovo?

Druhý bod Tomášova textu, na který se tak chceme zaměřit, je nauka o tzv. prvních rozumových pojmech, někdy označovaných jako první principy.²¹ Ačkoliv se totiž člověk rodí bez jakéhokoliv rozumového poznání, podle Tomáše ihned, jakmile vůbec nějak rozumově poznává, získává poznání těchto prvních rozumových pojmů.²² Tyto pojmy jsou zároveň těmi nejobecnějšími poznatky, které mohou být rozumem poznány.

Pro plnější porozumění problematiky a věrnější sledování Tomášovy výkladové linie bude nyní vhodné učinit zdánlivou odbočku k nauce, jejímž autorem je Augustin. Jedná se o nauku o tzv. „zárodečných formách“ (*rationes seminales*), se kterou Augustin přichází ve svém exegetickém pojednání ke knize Genesis.²³ Podle Coplestona²⁴ se pomocí „zárodečných forem“ snaží Augustin vysvětlit zdánlivý rozpor mezi výrokem z knihy Sirachovcovy a knihou Genesis. Podle jedné biblické knihy dochází k Božímu stvoření najednou (v jeden okamžik), kdežto podle druhé k němu dochází postupně. Augustin se pokusí uvedený nesoulad překlenout tak, že podle něho Bůh prý stvořil skutečně vše najednou, ale právě v oněch „zárodečných formách“. Tyto se za určitých okolností rozvinou v objekty, jaké běžně pozorujeme, ale do té doby jsou jako jakási neviditelná a skrytá potence. Dodejme, že Tomáš

¹⁹ Srv. *QDV* 11, 2 co. „Dicendum, quod absque dubio aliquis potest per lumen rationis sibi inditum, absque exterioris doctrinae adminiculo, devenire in cognitionem ignotorum multorum, (...) et sic quodammodo aliquis est sibi ipsi causa sciendi...“

²⁰ *QDV* 11, 1 co.: „Scientia ergo praeexistit in addiscente in potentia non pure passiva, sed aktiva...“

²¹ Srv. *QDV* 11, 1 co.: „...praeexistunt in nobis quaedam scientiarum semina, scilicet primae conceptiones intellectus...“ Princip je to, od čeho něco pochází. V tomto případě jsou první pojmy principem vědění, které z nich vychází. Jsou nazývány prvními, protože jsou prvními poznatky rozumu. Existují totiž i další (jiné) rozumem poznatelné principy, ze kterých je možno postupovat k dalšímu vědění, např. pravidlo Pythagorovy věty.

²² Proces rozumového poznání je u Tomáše popsán v *STh* I q. 84 a násl.

²³ AUGUSTINUS. *De Genesi ad litteram*, lib. V.

²⁴ COPLESTON, Frederick. *Dějiny filosofie II.*, s. 100–102.

této Augustinovy teorie ve vztahu ke stvoření užívá např. pro odpověď na námitku ohledně určení okamžiku stvoření rostlin Ráje, kdy prý tyto rostliny byly stvořeny nejdříve v zárodku a nikoliv v aktu, a teprve později aktualizovány.²⁵

Jak ale Tomáš Augustinovu teorii využije v otázce původu vědění v žákovi? Totiž tak, že připodobní první rozumové pojmy k zárodečným formám coby toho, od čeho všechno další vědění pochází a ve kterém je další vědění nějak skrytě obsaženo. Jako je (podle Augustina) v zárodečných formách zahrnuto dopředu všechno stvoření, tak je v nějakém ohledu podobně, říká Tomáš, zahrnuto vědění v prvních rozumových pojmech. Takovou úvahu je však třeba rozvést.

První rozumové pojmy Tomáš třídí na jednoduché a složené.²⁶ Jednoduché první pojmy se zdají být pojmy v užším slova smyslu (vzniklé uchopením nějakého předmětu poznání rozumem), složené pak nějaké obecně platné věty, tj. soudy, označované též jako axiomy.²⁷

Již víme, že jednoduchým i složeným prvním pojmem je společné to, že je rozum získává ihned, jakmile začíná vůbec poznávat. Podle Tomáše sice naše poznání začíná u jednotlivých (smyslových) věcí, ale rozum je s to od této jednotlivosti abstrahovat a vytvářet obecné pojmy, mj. právě i tyto první pojmy, které jsou vůbec nejobecnější.²⁸ „Uchopování“ těchto pojmů se od jiných aktů rozumu liší tím, že zde není zapotřebí „skládání a rozdělování“, nýbrž že je rozum přijímá jednoduše, bez dalšího rozvažování (bezprostředně). Jsou tedy samy sebou zřejmé (pro nás).²⁹

Pro označení tohoto způsobu rozumového chápání užívá Tomáš slovo „intellectus“. Jedná se o dokonalejší způsob rozumového poznání. Pro intellectus je charakteristické, že proniká bezprostředně přímo k esenci poznávaného předmětu.³⁰ Člověk však nemá tak dokonalý rozum, aby poznával výlučně takto. Podle Tomáše pouze rozumem jako intellectus poznává Bůh a andělé,³¹ pro jiný (méně dokonalý) postup, který je člověku vlastní a ke kterému naši pozornost zaměříme později, užívá označení „ratio“.³²

Již jsme uvedli, že prvním pojmem je vlastní to, že jsou ze své podstaty samy sebou zřejmé. Rozum je přijímá, protože je vzhledem k povaze těchto principů ani nemůže nepřijmout. Jak lze tyto první pojmy dále charakterizovat? Z uvedeného je patrné, že tyto pojmy také není možno dokázat. Dokazování je totiž proces charakteristický postupem od jednoho poznatku k druhému, až se závěr ukáže ve světle předchozího jako pravdivý. To však je pro intellectus nadbytečné, neboť poznává dokonaleji, bezprostředně. Vedle toho jsou první

²⁵ *STh* I, 102, 1 ad 5.

²⁶ *QDV* 11, 1 co.

²⁷ Srv. WADE, William Ligon. *On the teacher*, s. 86.

²⁸ První pojmy jsou vlastně první formy rozumu, které působí složka rozumu, již Tomáš označuje jako „činný rozum“. Srv. *QDV* 11, 1 co. O úloze činného rozumu Tomáš pojednává na výše uvedeném místě v *Teologické sumě*, dále přehledně v *Comp. th.* I, 83.

²⁹ In *Post. anal.* I, l. 36, n. 11; *STh* II–II, 1, 4. Též srv. WADE, William Ligon. *On the teacher*, s. 93.

³⁰ *STh* II–II 8, 1 co.

³¹ *STh* I, 85, 5 co.

³² *STh* I 79, 8 co.

pojmy známy každému, nikdo se při úvahách o nich nemůže mýlit a jejich poznání je založeno objektivní evidencí.³³

Tomáš nikde nejmenuje nějaký úplný výčet prvních pojmů, ale spokojuje se s předkládáním příkladů. Co se týče složených prvních pojmů, Tomáš uvádí, že takovými větami, které jsou známé všem, jsou např. „Každý celek je větší než jeho část“,³⁴ nebo známý první mezi těmito axiomy – princip sporu „Protikladné (kontradiktorní) věci nemohou být aktuálně zároveň.“³⁵ Pro naši další úvahu budou ale klíčové jednoduché první pojmy.

Příklady jednoduchých prvních pojmů pro Tomáše představují známé transcendentálie, tj. výpovědi, které lze platně vypovídat o každém jsoucnu, a které tak není možno zařadit do některé z Aristotelových kategorií. Těmito jsou jsoucí, dobré, pravdivé a jedno.³⁶ Jakmile totiž rozumem poznáváme nějaký předmět, shledáváme, že o něm lze tyto pojmy vypovídat.

Zvláštní pozici má mezi těmito jsoucí. Podle Tomáše se jedná totiž o vůbec první princip, který poznáváme. Předmětem poznání rozumu je totiž na prvním místě právě to, co má být.³⁷ Ostatní jednoduché první pojmy mají jsoucí za svůj princip, jsou v něm nějakým způsobem obsaženy,³⁸ avšak jsoucí slouží i jako princip pro poznání dalšího, jak se ještě pokusíme ukázat.

Zajímavostí může být, že svou nauku o prvních pojmech má i zmíněný Avicenna. Avicenna učil, že tyto první pojmy jsou tři, totiž věc, bytí a nutnost. Na rozdíl od Tomáše, který jednoduché první pojmy pokládá za výtvar lidského rozumu, měl ale Avicenna za to, že tyto jsou do mysli člověka právě vtištěny oním „dárce formy“, tj. poslední emanací.³⁹

Jak je vědění aktualizováno?

Podle Tomáše tedy v žákovi ještě předtím, než získá nějaké vědění, již ono vědění pre-existuje. Tato pre-existence spočívá v jakýchsi zárodcích (podobným rationes seminales), kterými jsou první pojmy. Tyto jsou přítomné v rozumu od okamžiku, kdy rozum poznává, a je v nich prý již nějak zahrnuto veškeré vědění.

Nyní je třeba doplnit, jak podle Tomáše tedy člověk získává ono prve pre-existující, později aktuální vědění, tedy jak jej vyvádí z potence do aktu. Poznání toho nejjobecnějšího, totiž prvních pojmů, jsme již vysvětlili.⁴⁰ Jak je to však s věděním toho méně obecného?

³³ Podle WADE, William Ligon. *On the teacher*, s. 93. Srv. též *STh* I 85, 6.

³⁴ *STh* I–II, 94, 2 co.

³⁵ In *Sent.*, lib. I, d. 8, q. 1, a. 3 co.

³⁶ In *Sent.*, lib. I, d. 8, q. 1, a. 3 co.

³⁷ Srv. *STh* I, 5, 2 co.: „Unde ens est proprium obiectum intellectus, et sic est primum intelligibile, sicut sonus est primum audibile.“ Dále na mnoha dalších místech, viz AERTSEN, Jan A. *Medieval Philosophy and the Transcendentals*, s. 80. K tomu též ŠTĚPINOVÁ, Martina. *Základ struktury lidského myšlení podle sv. Tomáše Akvinského*.

³⁸ In *Sent.*, lib. I, d. 8, q. 1, a. 3 co.: „...unde omnia alia includuntur quodammodo in ente unite et indistincte, sicut in principio.“

³⁹ AERTSEN, Jan A. *Medieval Philosophy and the Transcendentals*, s. 81–83.

⁴⁰ Záměrně zde mluvíme o „poznání“ prvních principů, nikoliv o „vědění“. Otázka, zdali jsou první principy předmětem vědění je rozsáhlá a problematická a dalece přesahuje ambice tohoto příspěvku. K tomu více AERTSEN, Jan A. *Medieval Philosophy and the Transcendentals*, s. 76–77.

Tomáš proces dosahování vědění chápe jako zužování právě těchto prvních pojmů, ke kterému dochází při kontaktu s méně obecným pojmem.⁴¹ První pojmy tak ve své obecnosti zahrnují všechno vědění, kterého je člověk schopen, avšak implicitně. Méně obecná vědění je totiž možno získat pouze pomocí prvních pojmů, avšak samotné první pojmy nejsou k méně obecným poznatkům nijak determinovány (mluvíme tak např. o tom, že jsoucí zahrnuje svá vymezení konfúzně).⁴² Protože se ale při poznání méně obecného vychází právě z těchto nejobecnějších poznatků, jsou tyto právě prvními principy pro další (rozumové) poznání. Od těchto se pak postupuje metodou skládání a rozdělování, která je charakteristická pro ratio. O jaký postup se zde jedná?

Tomáš rozlišuje v souladu s Aristotelem tři známé úrovně rozumové činnosti: 1) tvorba pojmů; 2) tvorba soudů; 3) tvorba úsudků.⁴³ Pojmem uchopuje rozum esenci poznávaného předmětu (v její obecnosti a nemateriálnosti). Zde zatím k žádnému skládání a rozdělování nedochází a tento úkon bychom tak zařadili pod intellectus. (Tak si rozum vytváří např. pojem „živočicha“, kterým rozumí to, co je živé a mající smysly.) Při dalším poznávání však již tvorba pouhých pojmů nepostačuje, nýbrž dochází k jejich spojování a tvorbě soudů. Tyto mohou být buď afirmativní, nebo negativní. Tvrdíme-li tak, že např. „(některý) živočich je rozumný“, skládáme k sobě pojem živočicha a rozumové bytosti. Oproti tomu řekneme-li, že „(některý) živočich není rozumný“, tyto pojmy od sebe oddělujeme, rozdělujeme.

Při tvorbě úsudků pak dochází ke spojování a rozdělování soudů, což pro Tomáše znamená tvorbu sylogismu. Právě sylogismus je tak pro něho důkazem, který vede k vědění, jež si žák osvojuje.⁴⁴ Jedná se tedy o vcelku složitý a oproti pojmotvorbě (náležící k intellectus) náročný třístupňový postup.⁴⁵

Rozumovým poznáním typu ratio tak žák dojde k poznání méně obecných pravd, ale ne však těch nejobecnějších. K poznání nejobecnějších pravd dochází žák pomocí rozumového poznání typu intellectus, jak bylo popsáno. Osvojování vědění se tak vlastně děje v těchto dvou základních krocích.⁴⁶ Jak spolu ale tyto kroky souvisejí?

Již víme, že jakmile rozum začne cokoli poznávat, poznává podle Tomáše první principy. Dále v okamžiku, kdy se setká s nějakým předmětem svého poznání (např. s koněm), o kterém jinak nemá žádné další poznatky, zjišťujeme, že přeci něco o něm již ví. Ví o něm, že je jsoucí (a tak i jeden, dobrý a pravdivý). Ví také, že zároveň nemůže být

---

⁴¹ *QDV* 11, 1 co.: „Processus autem rationis pervenientis ad cognitionem ignoti inveniendū est ut principia communia per se nota applicet ad determinatas materias, et inde procedat in aliquas particulares conclusiones, et ex his in alias.“ Tamtéž, ad 12: „Sed potentia intellectiva, cum sit vis collativa, ex quibusdam in alia devenit; unde non se habet aequaliter ad omnia intelligibilia consideranda; sed quaedam statim videt quae sunt per se nota, in quibus implicite continentur quaedam alia quae intelligere non potest nisi per officium rationis ea quae in principiis implicite continentur, explicando.“

⁴² K tomu srv. SVOBODA, David. *Metafyzické myšlení Tomáše Akvinského*, s. 77; ŠTĚPINOVÁ, Martina. *Základ struktury lidského myšlení podle sv. Tomáše Akvinského*, s. 35.

⁴³ Srv. *STh* I, q. 85, a. 5 co. V české literatuře vhodně zpracovává D. Peroutka: *Tomistická filosofická antropologie*, kap. IX.

⁴⁴ *QDV* 11, 1 co.: „...demonstratio est syllogismus faciens scire...“

⁴⁵ Někdy se pro tento postup poznání postupující od jednoho k druhému a odtud k dalšímu nazývá „diskurzivní“.

⁴⁶ Tomu se věnuje Wade (*On the teacher*, s. 86–91).

a nebýt. Nahlédne-li povahu svého předmětu, pozoruje na něm, že je např. živý a díky tomu je s to nahlédnout i to, že nemůže být zároveň neživým nebo jiným než živým či neživým.

Pokusíme-li se rozvést poznávací proces od pojmu jsoucího, tak rozum nejdříve poznává pojem jsoucího, který je nevymezený. Postupně se ale ukazuje, že jsoucí může být různorodé blíže determinované povahy – např. tělesné, živé, smyslové, rozumové. Avšak co do řádu poznání než je nějaký předmět poznán jako např. živý, je nejdříve shledán za jsoucí. K pojmu jsoucího se tak následně přidávají další výpovědi, a tak vznikají nové pojmy.⁴⁷ „Jsoucí“ existující samo o sobě je pak „substance“, má-li tato rozlehlost, je tak „těleso“. Aby ale mohl být rozumem vytvořen pojem tělesa, musí jeho zvláštní povahu k něčemu přidat, totiž k pojmu subsistujícího jsoucího. (Přesněji vyjádřeno se pojem substance při setkání s tělesem blíže zužuje – kontrahuje – a tak i rozlišuje.) Rozum pak poznává jako platné i některé soudy jako „těleso je substance mající rozlehlost“.

To odpovídá i Tomášem na mnoha místech hájenému předpokladu, že k veškerému poznávanému vědění postupujeme od něčeho dříve již známého.⁴⁸ Tomášův vlastní příklad se týká pojmu „musica“. Aby totiž někdo pochopil, co je to „musica“, musí nejdříve porozumět, co je to umění (ars) a zpěv.⁴⁹ Zdá se tak, že i lidský učitel, má-li dovést žáka k pochopení, musí se nejdříve při vedení k tomuto pochopení opřít o to, čemu již žák rozumí. V Tomášově uvedeném příkladu se jedná o umění a zpěv. Jiný příklad, který tematicky vhodně zapadá do našeho námětu, nám dává přímo ve studii zabývající se učitelstvím M. H. Mayer.⁵⁰

Jde zde o poznatek „člověk je smrtelný“, tj. že k pojmu člověka náleží smrtelnost. K tomuto (v našem smyslu speciálnímu) poznatku lze dospět, pokud jej „převédeme“ na poznatky obecnější a z těchto tak vyvodíme jeho platnost. Aby žák o tomto skutečně nabytém vědění, je zapotřebí, aby učitel poukázal na to, že „člověk“ je složeninou nějakých částí a „být smrtelným“ znamená být na nějaké části rozdělitelný. (Částmi se zde rozumí první látka a substanciální forma.) Poznání lidské smrtelnosti, které je vědění, tedy předchází poznání něčeho obecnějšího – tedy povahy substanciality člověka (složeného z látky a formy) a samotného pojmu substance. Aby totiž žák skutečně předložené argumentaci porozuměl, musí nejdříve chápat pojem substance.⁵¹ V tomto hledání dříve poznaného však nemůžeme postupovat donekonečna, je třeba nalézt cosi prvního – a to jsou opět první pojmy.

Závěr

Z předchozího by mělo být patrné, že (podle Tomáše) principem lidského vědění, tedy tím, co je na začátku vědění, jsou první pojmy. První pojmy mohou být principem vědění, protože to jsou nejobecnější poznatky a první poznatky. Nejobecnějšími poznatky jsou proto,

⁴⁷ QDV 1, 1 co.: „Unde oportet quod omnes aliae conceptiones intellectus accipiantur ex additione ad ens.“ S tím souvisí zajímavá problematika, jak je možno ke jsoucímu něco přidávat. K tomu dále AERTSEN, Jan A. *Medieval Philosophy and the Transcendentals*, kap. 2.3 „The problem of the addition to being“, SVOBODA, David. *Metafyzické myšlení Tomáše Akvinského*, kap. III „Transcendentální a kategoriální pojmy“.

⁴⁸ In de Boeth. *De trin.* 6, 4, co. Srv. též Aertsen (*Medieval Philosophy and the Transcendentals*, s. 75).

⁴⁹ *Quodlib.* VIII, 2, 2. K tomu dále AERTSEN, Jan A. *Medieval Philosophy and the Transcendentals*, s. 78.

⁵⁰ MAYER, Mary Helen. *The philosophy of teaching of St. Thomas Aquinas*, s. 127.

⁵¹ Uvedenému příkladu, který s drobnými úpravami přejímáme, by se dalo vytknout, že přeci na základě zkušenosti víme, že člověk je smrtelný, ale s pojmem substance se běžně (mimo filosofické obory) nesetkáme. Zde je však třeba rozlišovat jakési nezduvodněné poznání, které není v pravém smyslu vědění, a přesvědčivou filosofickou argumentaci.

že v sobě implicitně zahrnují všechny další lidské (rozumové) poznatky, které mohou být nějakým způsobem na první principy převedeny. Prvními poznatky pak mohou být proto, že následují to, na co je podle Tomáše rozum předně zaměřen, totiž bytí. (Předmětem rozumu je předně jsoucí. Poznává-li jsoucí, poznává též princip sporu, totiž že nemůže být zároveň nejsoucí. Poznání ostatních prvních pojmů pak tyto následuje.)

Vedle toho je ale třeba pro úplnost doplnit i druhý princip lidského vědění, totiž lidský rozum. Podle Tomáše totiž rozum a první pojmy spolu úzce souvisí při působení vědění. Rozum je jako takový umělec, který využívá prvních pojmů jako jakéhosi nástroje. Oba tyto principy však mají podle Tomáše ještě původnější zdroj a tím je, částečně v souladu s naukou sv. Augustina, Bůh. Ten totiž vložil do člověka světlo rozumu, kterým je možno nahlížet první pojmy a docházet tak k vědění.⁵²

Toto vědění pre-existuje na způsob potence aktivní úplné, protože je to v přísném slova smyslu vždy žák, který dospívá k vědění. Není totiž do něho vkládáno zvenčí, jak se domníval Avicenna, nebo jak by se mohli domnívat ti, kteří by tvrdili, že vědění do člověka nějak vkládá lidský učitel. Tomáš má totiž za to, že ač může lidský učitel sloužit jako příčina vědění v žákovi, je nanejvýš příčinou nástrojovou.⁵³ Nejbližší příčinou je rozum žáka.⁵⁴

První pojmy se otiskují do mysli člověka v okamžiku, kdy začne rozumově poznávat. Jsou to jakési zárodky vědění, které mohou být rozumem aktualizovány. Jedná se tedy o vědění v tomto smyslu v potenci. Zároveň se však domníváme, že lze smysluplně říkat, že tak vědění pre-existuje. Ne však jak tvrdil Platón, totiž že v člověku veškeré vědění aktuálně je, ale je z nějakého důvodu skryté. Nýbrž že se opíráme o existenci prvních pojmů, které při každém dalším rozumovém poznání již aktuálně existují. Jelikož je veškeré vědění na první pojmy převoditelné, již je v nich nějak implicitně a nevymezeně existující. Také učitel, snaží-li se dovést žáka k vědění, činí tak „převedením“ poznatku na dříve známé, v krajním případě na první pojmy.

Zdá se nám tedy, že když Tomáš v souvislosti s osvojováním vědění u žáka říká, že vědění pre-existuje, jaksi „dopředu existuje“, má tím na mysli především pre-existenci v prvních pojmech.

---

⁵² *QDV* 11, 3 co.: „Sic igitur homo ignotorum cognitionem per duo accipit; scilicet per lumen intellectuale, et per primas conceptiones per se notas, quae comparantur ad istud lumen, quod est intellectus agentis, sicut instrumenta ad artificem.“ Tamtéž, a. 1 co.: „Huiusmodi autem rationis lumen, quo principia huiusmodi nobis sunt nota, est nobis a Deo inditum, quasi quaedam similitudo increatae veritatis in nobis resultans.“ K námětu Boha coby principu vědění viz GULLEY, Anthony D. *The Educational Philosophy of Saint Thomas Aquinas*, kap. II „God as the efficient cause of the pupil's learning“.

⁵³ Srv. *QDV* 11, 3 co.

⁵⁴ *QDV* 11, 2 ad 1.

SEZNAM LITERATURY

Prameny

AKVINSKÝ, Tomáš. *Expositio libri Posteriorum Analyticorum*. [online] Dostupné z WWW: <https://www.corpusthomicum.org/iopera.html>. (In Post. anal.)

AKVINSKÝ, Tomáš. *Komentář k Boëthiovu spisu O Trojici*. In MACHULA, Tomáš (ed.). *Boží Trojice, víra, rozum a věda*. Praha, České Budějovice: Academia a Jihočeská univerzita, 2014. ISBN 978-80-7394-492-6. (In Boeth. De trin.)

AKVINSKÝ, Tomáš. *Kompendium teologie*. Praha: Krystal, 2010. ISBN 978-80-87183-25-0. (Comp. th.)

AKVINSKÝ, Tomáš. *O pravdě, O myslí*. Praha: Krystal, 2003. ISBN 80-85929-60-0. Bilingvní. (QDV)

AKVINSKÝ, Tomáš. *O učiteli*. Pracovní překlad Karla Šprunka (překlad je připravován k publikaci).

AKVINSKÝ, Tomáš. *Otázky o duši*. Praha: Krystal, 2009. ISBN 978-80-87183-13-7. Bilingvní. (QD De anima)

AKVINSKÝ, Tomáš. *Quaestiones de quolibet*. [online] Dostupné z WWW: <https://www.corpusthomicum.org/iopera.html>. (Quodl.)

AKVINSKÝ, Tomáš. *Quaestiones disputatae De Veritate*. [online] Dostupné z WWW: <https://www.corpusthomicum.org/iopera.html>. (QDV)

AKVINSKÝ, Tomáš. *Scriptum super Sententiis*. [online] Dostupné z WWW: <https://www.corpusthomicum.org/iopera.html>. (In Sent.)

AKVINSKÝ, Tomáš. *Sentencia libri De anima*. [online] Dostupné z WWW: <https://www.corpusthomicum.org/iopera.html>. (In De anima.)

AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa proti pohanům*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1993. (SCG)

AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa Theologiae*. [online] Dostupné z WWW: <https://www.corpusthomicum.org/iopera.html>. (STh)

ARISTOTELÉS. *O duši*. In TÝŽ. *Člověk a příroda*. Praha: Svoboda, 1984.

AUGUSTINUS. *De Genesi ad litteram*. In Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum, vol. XXVIII, sect. III, pars 2. Ed. Ios. Zycha. Vindobona: Academiae litterarum caesariae, 1894.

AUGUSTINUS. *O učiteli*. Praha: ČSAV, 1942.

PLATÓN. *Euthydémos, Menón*. Praha: OIKOYMENH, 1992. ISBN 80-85241-20-X.

PLATÓN. *Faidón*. Praha: OIKOYMENH, 2005. ISBN 80-7298-158-7.

PLATÓN. *Ústava*. Praha: OIKOYMENH, 2014. ISBN 978-80-7298-504-3.

Sekundární literatura

AERTSEN, Jan A. *Medieval Philosophy and the Transcendentals: the Case of Thomas Aquinas*. Leiden: Brill, 1996. ISBN 90-04-10585-9.

COPLESTON, Frederick. *Dějiny filosofie II.: Od Augustina ke Scotovi*. Olomouc: Refugium, 2016. ISBN 978-80-7412-251-4.

DE LIBERA, Alain. *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2001. ISBN 80-7298-026-2.

GILSON, Étienne. *History of Christian Philosophy in the Middle Ages*. London: Sheed and Ward, 1955.

GULLEY, Anthony D. *The Educational Philosophy of Saint Thomas Aquinas*. New York: Pageant Press, 1964.

MACHULA, Tomáš (ed.). *Boží Trojice, víra, rozum a věda: výklad Božthiova spisu O Trojici Tomáše Akvinského*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2470-1.

MAYER, Mary Helen. *The Philosophy of Teaching of St. Thomas Aquinas*. Milwaukee: The Bruce publishing company, 1929.

PEROUTKA, David. *Tomistická filosofická antropologie*. Praha: Krystal, 2012. ISBN 978-80-87183-42-7.

SOUSEDÍK, Stanislav. Komenského zásada přirozenosti výchovy a její aristotelsko-tomistický původ. *Teologické texty*, 1991, č. 6, s. 214–218. ISSN 0862-6944.

SVOBODA, David. *Metafyzické myšlení Tomáše Akvinského: od pojmu jsoucna a jednoty k pojmu celku a části*. Praha: Krystal OP, 2012. ISBN 978-80-87183-40-3.

ŠOLCOVÁ, Kateřina. *Aristotelská východiska Komenského spisu Didactica magna*. Pardubice: Disertační práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2015.

ŠTĚPINOVÁ, Martina. Základ struktury lidského myšlení podle sv. Tomáše Akvinského. *Studia Theologica*, 2011, roč. 13, č. 3, s. 24–41. ISSN 1212-8570.

WADE, William Ligon. *On the Teacher: Saint Augustine & Saint Thomas Aquinas: A Comparison*. Milwaukee: Marquette University Press, 2013. ISBN 978-0-87462-817-3.

(Mgr. Tomáš Adamovič je doktorandem na katedře filosofie a religionistiky TF JU, ve své disertační práci se věnuje námětu učitelství u Tomáše Akvinského.)